

Din-Toplum Etkileşimi ve Eğitim

Celil Abuzar^a

^a Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi AnaBilim Dalı

ÖZET

Din, farklı bakış açılarından hareketle farklı şekillerde tanımlanır. Genelde de bu tanımlar; ya ilahi boyutuna vurgu yapılarak ya da toplumsal boyutu ön plana çıkartılarak yapılır. İster toplumun bir fonksiyonu olarak tanımlansın isterse de “kutsalın tecrübesi” olarak tanımlansın sonuçta din, toplum için vardır. Tarih boyunca dinsiz bir topluma rastlanılmamıştır. Din-toplum-eğitim etkileşimi sürekli gündemde olmuş ve din ve eğitimin toplumsal yaşam üzerindeki etkisini sorgulayan sorular, bilim adamlarının temel uğraş alanını oluşturmuştur. Acaba din ile toplum arasında nasıl bir ilişki vardır? Din mi toplumu etkilemekte yoksa toplum mu dini etkilemektedir? Aralarındaki etkileşimin boyutu nedir? Topluların yükselişinde ve çöküşünde dinin rolü var mıdır, ya da varsa ne ölçüde vardır? Eğitim bu işin neresindedir? Topluların değişim ve dönüşümünde Din-Toplum ve Eğitim olgularının etkisi nedir? Bu sorular, toplumsal ilişkiler üzerine kafa yoran herkesi meşgul etmiştir ve öyle görülüyor ki toplum var oldukça da meşgul etmeye devam edecektir.

MAKALE GEÇMİŞİ

Gönderim 2 Haziran 2017
Kabul 19 Aralık 2017

ANAHTAR KELİMELER

Din; toplum; toplumsal hayat; eğitim; toplumsal değişme.

Giriş

Din, farklı bakış açılarından hareketle farklı şekillerde tanımlanır. Genelde de bu tanımlar; ya ilahi boyutuna vurgu yapılarak ya da toplumsal boyutu ön plana çıkartılarak yapılır. İster toplumun bir fonksiyonu olarak tanımlansın isterse de “kutsalın tecrübesi” olarak tanımlansın sonuçta din, toplum için vardır. Tarih boyunca dinsiz bir topluma rastlanılmamıştır. Din-toplum etkileşimi sürekli gündemde olmuş ve dinin toplumsal yaşam üzerindeki etkisini sorgulayan sorular, bilim adamlarının temel uğraş alanını oluşturmuştur.

Acaba din ile toplum arasında nasıl bir ilişki vardır? Din mi toplumu etkilemekte yoksa toplum mu dini etkilemektedir? Aralarındaki etkileşimin boyutu nedir? Din, gündelik yaşamın neresindedir? Topluların yükselişinde ve çöküşünde dinin rolü var mıdır, ya da varsa ne ölçüde vardır? Eğitim bu işin neresindedir? Topluların değişim ve dönüşümünde Din-Toplum ve Eğitim olgularının etkisi nedir? Bu sorular, toplumsal ilişkiler üzerine kafa yoran herkesi meşgul etmiştir ve öyle görülüyor ki toplum var oldukça da meşgul etmeye devam edecektir.

Bu bağlamda, bu makalede dinin toplumsal yaşam üzerindeki etkisini, gündelik yaşamdaki yerini din-toplum ilişkileri çerçevesinde tartışmayı amaçlıyoruz.

Din ve Toplum

Din, kutsal fikrine dayalı olan ve müminleri bir sosyo-dinsel topluluk içinde birleştiren inançlar, semboller ve pratikler kümesi olarak tanımlanır. Burada kutsal, dindışıyla tam bir karşıtlık içindedir. (Marshall, 2009). İnsanın doğası, varlığının kaynağı ile ilgili sorulara Tanrı kavramıyla cevap vermeye çalışan bir inanç sistemi olarak din, aynı zamanda insanın tutum ve davranışlarını düzenleyen değerler manzumesinin belirleyicisi ve gündelik yaşamındaki yol göstericisi olarak çok önemli rolleri yerine getirir. (Kirman, 2004).

Hollandalı sosyologlar Van Baal ve Van Beek'e göre din; insanın hayatında peş peşe gelen varoluşuyla ilgili (eksiztansiyal) problemlerini çözme konusundaki yetersizliklerinin kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkan, yalnızlık ve yardıma muhtaç olma duygusundan kurtulmasını sağlayarak yaşadığı çevreyle iletişim kurduğu semboller sistemidir. Bu iki araştırmacıya göre, bütün dinler kaotik insan hayatını kozmoza dönüştürüp düzenli hale getirerek ona yeni bir anlam kazandırır. (Kuyucuoğlu, 2008). Burada dinin insan için daha çok sembolik ve anlam boyutuna vurgu yapıldığı görülmektedir.

Dolayısıyla din, geniş anlamda, yaşam biçimi; hayatın nasıl yönlendirilmesi gerektiği konusunda benimsenen düşünce, inanç, ilke ve değerler bütünüdür. Dar anlamda ise; evrendeki düzeni ve hayatı ancak yaratıcı bir Tanrının varlığı ile anlamlandırarak insanlığı kurtuluşa davet eden çağrılardan biri (Demir, 1993) olarak karşımıza çıkar.

Eski çağlardan beri din, dini inançlar, ibadetler, dini kurumlar ve bunların sosyal hayata tesiriyle toplumun bunlara etkileri gibi konular üzerinde de düşünülmüş ve çalışmalar yapılmıştır. Mukaddes kitapların peygamberler tarihiyle ilgili açıklamaları bu konunun ilk vesikaları sayılır. Eski Yunan düşüncesinde bu konuya büyük önem verilmiştir. Mesela; Eflatun felsefe, ahlak ve siyaset sisteminin temelini dini koymak istemiş, "Devlet ve Kanunlar" adlı eserinde din ve dinin toplum yaşamındaki öneminden bahsetmiştir. Aristo, din hakkındaki görüşlerini daha çok metafizik ve psikolojik temellere dayandırmıştır (Er, 1994).

Max Weber, hayat tecrübelerinin çeşitliliğine, bu tip grupların içerisinde iş gördüğü farklı anlam sistemlerine, dolayısıyla benimsenen farklı dini inançlara dikkatimizi çekerken; Emile Durkheim, dini inanç ve uygulamalarla toplumsal düzlemdeki sosyal grupların özellikleri arasında bağlantı kurmaya çalışmıştır. (Thompson, 2004). Durkheim, Aydınlanma Dönemi düşünürlerinin din hakkındaki olumsuz düşüncelerine karşı şu uyarıyı yapar: "XVIII. asrın düşünürleri dinin bir vehim ve dini inançların bir yanılmadan ibaret olduğunu söylediler. Fakat bunca asırlardan beri insanlığın yaşayışına hâkim olan bir dinin bir vehim ve yanılma sisteminden ibaret olmasına imkân yoktur. Eğer din, vehim ve hata mahsulü olsaydı bütün insanlığın ona bağlanmaması lazım gelirdi. Dinin muhakkak bir hakikati olmalıdır" (Topçu, 2006) diyerek, dinsiz bir toplumun mümkün olamayacağını ifade etmektedir.

Dolayısıyla, kutsalın tecrübesi olan din, insan ruhunun en gizli köşelerine kadar girmesi, inananları için bir dünya görüşü ve algısı sunması bakımından gündelik toplumsal yaşamı şekillendirme eğilimindedir. Teoride toplum hayatını düzenleyici normlar koyan din, öteden beri var olan toplumun içine nüfuz ederek onu yeniden düzenler. (Wach, 1987) Bu anlamda, toplumu yönlendirme, onu kendi anlayışı çerçevesinde değiştirme ve geliştirme gücünü hep elinde bulundurmıştır. Din, toplumda yeni değerlerin kaynağı olmuş ve toplumsal değişme olgusunda temel etken olarak sürekli işlevselliğini sürdürmüştür. (Günay, 1998).

Bütün bu bilgiler çerçevesinde şunu diyebiliriz: Dini toplumdaki bağımsız düşünmek mümkün gözükmemektedir. Din, bir taraftan toplumu değiştirip dönüştürürken, bir yandan da değişimlere karşı toplumu korur ve koruyucu yönüyle değişimin önündeki etkin engellerden biri olabilir. Bu arada, kendisi de toplumun örf-adetlerinden, kültürel öğelerinden ve yaşam biçiminden etkilenerek bazı değişimler gösterebilir.

Toplumu Değiştirici Güç Olarak Din

Dinin en önemli yönlerinden birisi, içinde barındırdığı dinamizm ile toplumsal değişimi tetiklemesidir. Topluma yeni bir ruh, yeni bir heyecan katan dini fikir ve düşünceler, toplumsal hareketliliği de beraberinde getirir.

Sosyoloji biliminin öncülerinden olan Max Weber; dini değer ve fikirlerin toplumların değişiminde etkin rol alabileceğine vurgu yapar. (Aron, 1986) Karizmatik dini önderler, geleneksel toplumda güçlü bir reform ve devrim yaparak toplumu çok farklı boyutlara taşıyabilirler. Peygamberlerin içinden çıktıkları kendi toplumlarını değiştirip-dönüştürmeleri bunun iyi bir örneğidir. (Günay, 1998). Weber; buradan hareketle dinin, toplumların yükseliş ve çöküşünde çok önemli bir etken olduğunu söyler ve dinin batı kapitalizminin gelişmesindeki rolünü de buna delil olarak gösterir. (Giddens, 2000).

Tarihin her döneminde gündelik yaşamı belirleyen gerçek etken, hep din olmuştur. İnsanlık şimdiye kadar inançları olmadan yaşayamamıştır. Din olmasaydı insanlık normal bir gelişim, ilerleme sağlayamazdı. Dinin kuvveti bireyleri ortak bir hayata kendilerini feda etmeye götürür. Bu sayede toplum devamlılığını sağlar. Din ne kadar güçlü ise toplumsal bütünlük de o kadar kuvvetli olur. (Sezen, 1990). İnsan davranışını, gidişini, sosyal değişimleri belirleyen dini inançlardır. Yeni bir din yeni fikirler getirir, yeni fikirler yeni bir toplumsal yapı oluşturur.

Yine, bu konuda Peter L. Berger de; tarih içerisinde en yaygın ve en etkin meşrulaştırma aracı olarak dini görmüştür. “Din, insani açıdan tanımlanan realiteyi sonsuz, evrensel ve kutsal bir realiteye bağlamak sureti ile yasallaştırarak sosyal kurumlara güven ve kalıcılık görünümü verir. Başka bir deyişle, beşeri olarak kurulan nomoi’ye (düzen) kozmik bir statü verir.” demektedir. (Berger, 1993). Bu da, bireylerin dine sıkı bir şekilde bağlanarak hayatlarına yön vermelerini sağlar.

Bu bağlamda, her zaman için yaratıcı değerleri ile toplumsal yapıda etkin rol üstlenme eğilimi ve gücünü en azından potansiyel olarak kendinde bulandıran dinin, içinden çıktığı toplumu nasıl değiştirip-dönüştürdüğüne en önemli örnek İslam tarihidir. Putperest inançları ve katı gelenekleri içerisinde bocalayıp-duran bir toplumda, Hz. Peygamberin çağrısının kısa bir zamanda nasıl köklü dini-sosyo-kültürel değişimler yaptığını ve üstelik yalnızca Arap yarımadasıyla sınırlı kalmayıp bütün bir dünyayı etkilediğini görmek, dinin toplumsal işlevini ortaya koyacak nitelikte olduğunu düşünüyoruz. Dolayısı ile dinler, her zaman tutucu yönünün yanında, toplumu değiştirici ve dönüştürücü güçler olarak etkili olabilirler.

Toplumsal Değişimin Önünde Engel Olarak Din

Dinin farklı toplumsal fonksiyonlara sahip olduğu açıktır. Onun toplum hayatındaki önemli işlevlerinden birisi de toplumsal bütünleşmeyi sağlamaya yönelik yaptığı

katkılarıdır (Berger, 1995). Bunu yaparken, tabiat üstü bir inançlar sistemi ile, grup amaçları ve bunların üstünlüğü hususunda bir açıklama getirir. Ortak ayinlerle inananlarını bir araya getirerek ortak duyguların güçlenmesini sağlar. Sınırsız ödül ve cezalar sistemi aracılığı ile vicdanları kontrol altında tutar ve sosyal sapmaları önleyerek bütünleşmeyi sağlar. (Arslantürk, 2001). İşte bu nedenle din, toplumda istikrar faktörü olarak değerlendirilmiş, bunun sonucunda da, toplumsal anominin önleyicisi ve toplumsal çözülmenin freni olarak görülmüştür (Günay, 1998).

Ancak, dinin bu özellikleri, toplumda gücü elinde bulunduran yönetici ve elit kitle tarafından kendi iktidarlarını sürdürebilmek için meşru bir kılıf bulabilmek ve toplumun gelişmesini, ilerlemesini önleme aracı olarak kullanmaları için de uygundur. (Mardin, 1983). Toplumun değişmesi halinde, en fazla kayba bilhassa imtiyazlı sınıfın uğrayacağı açıktır. Bu durumda Marxistlere göre din, bu insanların kendi konumlarını haklı çıkarmakla kalmayacak, aynı zamanda gücün gerçek dayanağını gizlemeye hizmet ederek, toplumsal merdivenin en altındakilerin bilinçlenmesi ve anlayışlarının gelişmesini önleyecektir. Marx'a göre gücün temeli, üretimin sağlanmasında kullanılan teknoloji, kaynak, hammadde ve bilgi gibi üretim güçlerinin kontrol edilmesinde ve mülkiyette yatmaktadır (Thompson, 2004).

Marx, dolayısıyla, gücü elinde bulunduran imtiyazlı sınıflar için egemenliklerini devam ettirmede dinin önemli bir araç olduğunu düşünür. Orta çağ Avrupa toplumlarında bu durumun yaşandığı dönemlerin olduğu da bilinmektedir. Bu nedenle Cemil Meriç, Marx'ın "Din halk için afyondur" sözünü; Hıristiyan dininin öfkeli kalabalıkları ve halkı sakinleştirici ve yatıştırıcı, tevekküle zorlayıcı, aynı zamanda da egemen sınıfın yaptığı eylemleri meşrulaştırıcı işlevinden dolayı söylemiş olacağına vurgu yapar. (Meriç, 1993).

Diğer taraftan, dinin sosyal yapıyı değiştirici ve yeni yapıyı örgütleyici işlevi, genellikle bir toplumda ilk örgütlenme ve yayılma dönemlerinde görülürken, bundan sonra dinin oluşan bu yapının korunması ve sürdürülmesi noktasında işlev gördüğü görülür. (Dursun, 1992). Ancak, zamanla dinin bu şekilde "gelenekselleşerek anlamını ve dinamizmini yitirmesi" (Weber, 1993) sonucu alternatif üretmediğinden, değişen ve gelişen toplumun gerisinde kalması da söz konusu olabilir.

Bu çerçevede, Osmanlı'nın son dönemlerinde toplumdaki din anlayışındaki bazı anlam kaymaları iyi bir örnek olabilir. Bu dönemde dini anlayış özünü yitirip yer yer gelenekselleştirdiğinden, artık, sosyal ve ekonomik alanda kalkınmayı sağlayacak gücünü koruyamadı. (Bilgin, 1997). Dolayısıyla, yüzyıllardır anlam kaymasına uğramış olan din, gündelik hayattaki değişmelere yeterli cevap veremediğinden yenilikçi aydınlar tarafından değişimin önündeki engel olarak görülmüştür.

Ancak, dinin toplumsal değişimin tamamen karşısında olduğunu söylemek güçtür. İçinde bulundurduğu anlam ve dinamizme her ne zaman dönülürse o zaman tekrar toplumsal değişimin motoru olabilir. Gelenekselleşen dinlerdeki ihya hareketleri bunun göstergeleridir. Ama şunu da söylemek gerekir ki, din aynı zamanda muhafazakârlık yönü de olan bir olgudur. (Günay, 1998). Bu nedenle, bazı toplumlarda toplumsal değişimin önündeki engellerden birisi de din olabilir.

Toplumdan Etkilenme Yönüyle Din

Din-toplum ilişkileri bağlamında üzerinde durulması gereken bir diğer konu da, dinin ve din anlayışlarının toplumdan ne düzeyde etkilendiğidir. Dinin, toplumu etkileyip değiştiren kendisinin de toplumdan etkilendiği kabul edilmektedir. (Berger, 1993). Dinler, topluma yeni bir anlayış ve yeni bir yaşam biçimi sunarken aynı zamanda kendisi de içinden çıktığı toplumsal çevrenin etkisi altındadır. Zamanla her din bu sosyal çevreden bir şekilde etkilenir.

Dinler, içinden çıktıkları sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel sınırların dışına doğru yayıldığı andan itibaren yeni kültürel koşullarla karşılaşmış, ya o koşullara uyum sağlamış ya da onlarla başa çıkmanın yollarını aramaya başlamıştır. Bu gelişmeyle birlikte yeni ve farklı dini eğilim ve tecrübeler ortaya çıkmıştır. Bunlar, geleneksel eğilim ve tecrübelerle çatışmaları beraberinde getirmiştir. Bütün büyük dini sistemlerin tarihi, bunun örnekleriyle doludur.

Dolayısıyla, toplumsal değişimin din üzerindeki etkileri din ve toplumun uyum ve uyumsuzlukları bağlamında gerçekleşebileceği gibi, bir başka açıdan dinin farklı anlaşılma biçimlerine bağlı kişiler arasındaki çelişki ve çatışmalar sonucu da ortaya çıkabilir. Toplumların yapısal değişimlerinde etkili olan faktörlerden biri olan farklılaşma, aynı zamanda dini de etkileyebilmektedir (Akyüz, 2009).

Bu çerçevede özellikle, günümüzde toplumların yapısında modernleşme ile birlikte hızlı bir toplumsal değişim süreci yaşanırken acaba dinin, bu süreçten nasıl etkilenmekte olduğu hala tartışılmaktadır.

Genel olarak, geleneksel toplum, din ekseninde şekillenmiş bir toplumdur. Endüstri toplumuna doğru değişim sürecinde din sosyal hayatı belirleme gücünü kaybetmiş, siyasi hayattan ise büyük ölçüde çekilmek zorunda kalmıştır. (Berger, 1993). Bu süreç, erken dönemlerde endüstrileşmiş olan batı toplumlarında sosyal dinamiklerin etkisi ile “laikleşme/sekülerleşme” şeklinde olurken, onları model alarak gelişmek isteyen toplumlarda planlı bir şekilde “laikleştirme/sekülerleştirme” tarzında gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Bunun sonucunda, geleneksel din anlayışının gerilemesi, dinin kurumsal niteliğinin zayıflaması, kişiden kişiye değişen din anlayışlarının ortaya çıkması, dinin ibadet boyutunun geri plana itilmesi, yeni din ve mezheplerin ortaya çıkması yönünde bir etkilenme olduğu görülmüştür. (Arslantürk, 2001).

Bu çerçevede, değişen toplumsal anlayışlara bağlı olarak ortaya çıkan laikleşme ile dinin toplum hayatının çeşitli alanlarındaki etkisinin kaybolduğu düşünülmektedir. Ancak, bu değişimlere karşı din de savunma olarak, akılcı bir bakış açısı ile hayatı yeniden biçimlendirme gayreti içinde olacağını düşünüyoruz.

Bütün bunların yanında, dinlerin yaşanan toplumsal değişimlerin etkisi altında kalabileceğini söyleyebiliriz. Toplumun kültürel yapısına bağlı olarak dinler de yorumlanma ve gündelik yaşama yansıma biçimiyle içinden çıktığı toplumsal çevrenin etkisinde kalarak farklılaşabilir.

Eğitim ve Toplum

İnsanın yönü toplumsallıktır. Toplumsallığı kazanabildiği ölçüde insan varlığını sürdürebilir. Toplumdan tecrit olmuş tek başına yaşamlar, gerçek hayattan ziyade romanların, hikâyelerin konusu olmuştur. Ancak, insanın da sosyal bir varlık haline gelebilmesi için bir eğitim sürecine ihtiyaç vardır.

İnsanın sosyal bir varlık haline gelebilmesi için uzun bir eğitim sürecinden geçmesi gerekiyor. İnsan diğer canlılar gibi değildir. Diğer canlılar hayatları için ihtiyaç duyduğu becerilerini doğumla birlikte kodlanmış olarak getirirler. Bir ördek yavrusu suyu gördüğü ilk yerde yüzmeye başlar mesela.. Bunun için herhangi bir eğitim alması gerekmez. Ama insan aynı beceriyi kazanabilmesi için belli bir eğitim sürecinden geçmesi gerekir.

Sonuç

Din-toplum-eğitim, bu üç olguyu birbirinden bağımsız düşünmek mümkün görünmüyor. Toplumsal değişme ve dönüşümlerde bu üç olgunun hep başat rol üstlendiği görülür. Din de eğitim de toplum için vardır. Dinin ve bir eğitim kurumunun olmadığı bir topluma rastlamak zordur.

Dinlerin birçok medeniyetin yükselişinde ve çöküşünde önemli rolleri olduğu görülmüştür. 17. yüzyıl aydınlanma hareketiyle birlikte her ne kadar din karşıtlığı çerçevesinde dinin toplumsal fonksiyonları kimi aydınlar tarafından gözardı edilse de, din varlığını hep devam ettirmiştir. 19. ve 20. yüzyıllar modernizmin etkisiyle dinin toplumdan dışlandığı dönemler olarak karşımıza çıkar. 21. yüzyılın yeniden dinlerin yüzyılı olacağına dair öngörüler olsa da modernizm, bütün dinleri etkilemiş ve pasifize etmiştir.

Bu bağlamda, modern sanayi medeniyetinin, tüm toplum ve dinlere ne denli köklü toplumsal değişme ve uyum problemlerini empoze ettiğini son birkaç yüzyıldan beri görmekteyiz. Buradan hareketle, yeni bir yaşam ve dünya anlayışı sunan modernizm, bütün toplumların geleneksel yapısını, kültürünü derinden etkilemiş ve geleneksel kurumlaşmış dini inançları, uygulamaları, kurumları, normları ve değerleri etkileyerek bir değişim ve dönüşüme neden olmuştur. Bunun sonucunda da, toplumların geleneksel dini tutum ve davranışları, dünya görüşleri altüst olduğundan geleneksel dine olan ilgisizlik ve sekülerizasyon, modern dönem toplumlarının çok önemli adaptasyon sorunları arasında yer aldılar.

Buradan da anlaşıldığı gibi, din, toplumsal değişmelerden kendisini tam anlamıyla koruyamamakta ve etkilenmektedir. Çünkü her din aynı zamanda, içinden çıktığı sosyolojik çevrenin etkisi altındadır. Ancak, topluma her dönemde düşünce ve yaşam anlayışı sunabilen güçlü dinler, toplumsal değişmeler karşısında kendi varlıklarını sürdürebilirler. İslam dini bu gerçeğe iyi bir örneklik teşkil eder.

Dinin ister bütünleştirici, ister tutucu, isterse de değiştirici rolü üzerinde durulsun bu olgunun toplumsal değişim faktörü olarak önemi oldukça büyüktür. Marks hariç değişimi bilimsel araştırmalarının odak noktası yapan düşünürler için dinin vazgeçilmezliği ortadadır ve bu düşünürler, dinsel hareketlerin toplumsal değişimdeki rollerine ve siyasal içeriklerine gereğince yer vermişlerdir. Max Weber'in batı kapitalizminin yükselişindeki Protestan ahlakına yaptığı vurgu bu anlamda önemlidir.

Weber gibi düşünürlerin açmış oldukları yol izlendiğinde dinin toplumun önemli bir fonksiyonu olduğu görülecektir. Sistemin denge halinde olduğu bir toplumda din ve dinsel hareketler bir bütünleşme fonksiyonudur. Toplumsal karşıtlıkların konsensüsü zedelediği bir toplumda din toplumsal farklılaşmanın bir fonksiyonudur ve muhalefet biçimi olma eğilimindedir. Kurulu düzenin ve sistemin yadsındığı toplumlarda ise dinsel hareketler, başkaldırmanın, protestonun bir ifadesidir. Sonuç olarak din; güçlü toplumsal fonksiyonları olan bir olgudur ve toplumun kendi kendini doğrulaması, değiştirmesi, kendini sorgulaması ya da kendini yadsıması fonksiyonunda etkili role sahiptir.

Dolayısıyla, bilim adamlarının ve özellikle de sosyal bilimcilerin görevi; önemli toplumsal fonksiyonlara sahip olan dini, toplum incelemelerinde göz ardı etmemeleri olacaktır. Toplumda bir şekilde yaşanan dinin objektif kriterlere bağlı kalarak yaşandığı gibi anlaşılması, din-toplum ilişkilerinin anlaşılması için önemlidir. Böyle bir yaklaşım, toplumsal problemlerin de sağlıklı bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Akyüz, N., Çapçioğlu, İ. (2009). Ana başlıklarıyla din sosyolojisi. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Aron, R. (1986). Sosyolojik düşüncenin evreleri, (Çeviren: A. Korkmaz), İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Arslantürk, Z. (2001). Sosyoloji. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Berger, P. L. (1995). Dini kurumlar. (Çeviren: A. Çiftçi), İzmir: D.E.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, Sayı, 9.
- Berger, P. L. (1993). Dinin sosyal gerçekliği, (Çeviren: A. Coşkun, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Bilgin, V. (1997). Sosyal çözülme ve din. Samsun: Etüt Yayınları.
- Demir, Ö. ve Acar, M. (1993). Sosyal bilimler sözlüğü. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Dursun, D. (1992) Din bürokrasisi. İstanbul: İşaret Yayını.
- Er, İ. (1994). Din sosyolojisi maddesi. İstanbul: DİA C. IX.
- Giddens, A. (2000). Sosyoloji, (Çeviren: H. Özel, C. Güzel), Ankara: Ay-raç Yayınları.
- Günay, Ü. (1998). Din sosyolojisi. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kirman, M. A. (2004). Din sosyolojisi terimleri sözlüğü. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Köktaş, M. E. (1993). Türkiye’de dini hayat. İstanbul: İşaret Yayını.
- Kuyucuoğlu, İ. (2008). Batı’da din sosyolojisi. Ankara: Eskiyeeni Yayınları.
- Mardin, Ş. (1983). Din ve ideoloji. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall, G. (2009). Sosyoloji sözlüğü. (Çeviren: O. Akınhay, D. Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Meriç, C. (1993). Sosyoloji notları ve konferansları. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sezen, Y. (1990). Sosyolojide ve din sosyolojisinde temel bilgiler ve tartışmalar. İstanbul: İFAV Yayınları.
- Thompson, I. (2004). Odaktaki sosyoloji. (Çeviren: B. Z. Çoban), İstanbul: Birey Yayınları.
- Topçu, N. (2006). Sosyoloji. (Hazırlayan: E. Erverdi, İ. Kara), İstanbul: Dergah Yayınları.
- Wach, J. (1987). Din sosyolojisine giriş. (Çeviren: B. İnandı), Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Wach, J. (1995). Din sosyolojisi. (Çeviren: Ü. Günay), İstanbul: İFAV Yayınları.
- Weber, M. (1993). Sosyoloji yazıları, (Çeviren: T. Parla), İstanbul: İletişim Yayınları.

SUMMARY

Religion-Community Interaction and Education

Keywords: Religion, society, social life, education, social change

Religion tends to be defined in different ways based on different viewpoints. In general, these definitions are made emphasizing either divinity or social aspects. Whether defined as a function of society or as an experience of the sacred, religion exists for society. We know of no society that has lived without religion throughout history. The interaction between religion, society and education has always been under discussion, and the questions regarding its effects on social life have constantly occupied the minds of scientists. What kind of relationship does religion and society have in reality? Is it religion that influences society or vice versa? What is the extent of this relationship? Does religion have a role in the rise and fall of societies? If yes, to what extent is this role effective? Where does education lie as far as this effect is concerned? What are the effects of religion, society and education in the development and transformation of societies? These are the questions that have occupied the minds of those interested in social relationships, and it so appears that this will continue to be the case as long as societies exist.

Religion and Society Religion is based upon deity and defined a combination of beliefs, symbols and practices that unite believers of a given socio-religious society. Therefore, deity appears to be in sharp contrast with non-religiosity. The nature of mankind seeks to answer the questions relating to his existence with the concept of God, which is crucial guide to determining the values forming his attitudes and behavior. Thinking religion as independent of society is not plausible due to the fact that it tends to protect society against adverse changes while it also changes and transforms society. In other words, religion may pose the most effective challenge to changing society although it may also change it dramatically. Incidentally, religion itself may undergo changes due to being affected by traditions, customs and cultural factors of society.

Religion as a modifying factor One of the interesting facts about religion is that it has got an outstanding dynamism that triggers societal change. Religion-based notions and beliefs that bring new excitement and spirit to society bring about social dynamism. As was argued by Max Weber, one of the forerunners of sociology, religion-based values and notions can have a significant impact upon transformation of societies. Charismatic religious leaders, can cause a traditional society to acquire different dimensions through powerful reforms and revolutions. A very good example of this instance is the prophets who not only changed but also transformed their society. If truth be told, religion has always dominated daily life throughout history. That is to say, religion has been indispensable to mankind ever since it has existed. Humanity would probably not have achieved a natural advancement without the concept of religion. The power derived from religion help individuals make sacrifices towards building a joint life, which maintains sustainability of society as a whole. The unity of a society increases with the power that religion feeds it with.

There is no denying the fact that religious beliefs determine human behavior and social changes. Each new religion has come up with new ways of thinking, which, in turn, give rise to new social structures.

Religion as a hindrance to social change There is no denying the fact that religion has numerous social functions, one of which is its contribution to social integrity. In doing so, it offers an explanation to group goals and their priority through a system of supernatural beliefs. It helps reinforce the common feelings of its adherents by way of joint ceremonies. It keeps conscience of its adherents under control with a limitless system of reward and punishment. In this sense, religion can be said to achieve a social unity by preventing possible social deviations. This being the case, religion has been acknowledged as the stability factor that not only saves society from social anomies but also serves as a brake on social disintegration. On the other hand, religion is known to change the social structure of the society during the early times when it gets organized and then spreads around. After some time, its function tends to change towards saving and maintaining the new structure that it has generated. However, it may not be able to offer alternatives and so fall behind changing and developing societies by losing its meaning and dynamism as a result of people getting immunized against this traditionalized system of religion. Even so, it would not make much sense to claim that religion is against social changes, since it can make a comeback as a means of social rejuvenation as long as it recovers its meaning and dynamism. Rejuvenations observed in traditionalized religions can be regarded as good samples of this case. It also should be kept in mind that religion has a conservative aspect, which may pose one of the hindrances to social changes in some societies.